

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Skok

Uporaba konjev v vojskovanju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Skok

Mentorica: doc. dr. Jelena Juvan

Uporaba konjev v vojskovanju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Uporaba konjev v vojskovanju

Kadar pomislimo na vojaško zgodovino nedvomno vedno pomislimo tudi na konje. Prvi dokazi o obstanku konj datirajo v četrto tisočletje pred našim štetjem. Sprva so jih uporabljali samo za prehrano, kasneje pa so z načrtnim križanjem dobili močne konje, ki so jih lahko jahali. Tako je prišlo do razvoja konjenic, katere so bile nepogrešljiv del vojsk najbolj znanih vojaških osebnosti kot sta Aleksander Veliki in Napoleon Bonaparte. Bili so simbol bogastva in moči, skozi zgodovino pa se je njihova vloga vseskozi rahlo spreminjala zaradi razvoja novega orožja. Največje spremembe so prišle z mehanizacijo vojsk predvsem v 20. stoletju, ko je izbruhnila prva svetovna vojna. Kljub temu so konji v prvi svetovni vojni odigrali pomembno vlogo v logističnem smislu, vloga konjenice pa je začela naglo upadati, dokler se ni tudi ta povsem mehanizirala. Po drugi svetovni vojni konje le še redko vidimo v vojskah, uporabljajo jih samo še nekatere milice deželah tretjega sveta, Združene države Amerike pa so jih ponovno začele uporabljati v Afganistanu leta 2001.

Ključne besede: konj, konjenica, vojaška logistika.

Use of horses in warfare

When we think of military history, we always think of horses. The first evidence of existence of horses dates back to the fourth millennium Before Christ. Initially they were used for food only, but later, with planned breeding, people created strong horses that they could ride. This led to development of cavalry, which was indispensable part of armies of the most famous personalities in military history, such as Alexander the Great and Napoleon Bonaparte. Horses were symbol of wealth and power, but throughout the history their role was changing due to development of new weapons. The greatest change came in 20th Century, when the First World War broke out. Nevertheless, horses played significant role in the logistic department, but the role of cavalry was becoming less important. After the Second world war we rarely see horses in warfare. Nowadays they are mostly used by some third-world militias and in 2001 United States of America re-started to use them in Afganistan in 2001.

Keywords: horse, cavalry, military logistics.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	7
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI IN TEORETIČNI DEL	9
2.1 Opredelitev predmeta in ciljev analize	9
2.2 Hipoteza in raziskovalno vprašanje	9
2.3 Uporabljene metode	10
2.4 Opredelitev temeljnih pojmov	10
Konj.....	10
Konjenica	11
Vojaška logistika	11
3 KRATEK PREGLED UPORABE KONJ V VOJSKOVANJU OD ANTIČNIH ČASOV DO 19. STOLETJA	12
4 UPORABA KONJEV V VOJSKOVANJU V 19. STOLETJU	17
Napoleonova konjenica	17
Konji v ameriški državljanski vojni (1861–1865)	18
5 KONJI V PRVI SVETOVNI VOJNI (1914–1918)	22
5.1 Dobava konj.....	22
5.2 Vloga konj	24
5.3 Oskrba konj.....	25
5.4 Veterinarska oskrba	27
5.5 Konjenica v prvi svetovni vojni.....	29
5.6 Konji in Soška fronta	30
5.7 Žrtve in usoda konj po vojni	31
6 KONJI V DRUGI SVETOVNI VOJNI (1939–1945).....	33
7 KONJI V OBOROŽENIH SILAH PO 2. SVETOVNI VOJNI	36
8 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZE.....	38

9 LITERATURA 40

SEZNAM KRATIC

AVC	<i>Army Veterinary Corps</i> (Veterinarski korpus vojske)
ODFB	<i>Our Dumb Friends League</i>
RSPCA	<i>Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals</i> (Kraljevo društvo proti mučenju živali)
SZ	Sovjetska zveza
TBC	<i>The Blue Cross</i> (Sklad Modrega križa)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Vse odkar je človek pred več tisočimi leti udomačil konja, ga je izkoriščal v lastne namene – sprva samo za prehrano, čim pa so s križanjem dobili konstrukcijsko močnejšega konja, so ugotovili, da ga lahko tudi jezdijo in uporabljajo za vleko tovora. Tako so v toku časa v skladu s temu razvijali opremo – izumili so sedla, uzda in streme za lažje jahanje. Ko so se začeli vojskovati na hrbtih konj, je prišlo do uvedbe konjenice. Iznašli so bojne vozove in kasneje kočije za prevoz, izumili so ščite in oklepe tako zase, kot tudi za konja, s križanji dobili različne pasme konj, ki so bili uporabni za razne naloge, vedno pa so v vojskovanju na takšen ali drugačen način uporabljali konja.

Kadar pogledamo portrete velikih voditeljev – Napoleona Bonaparta, Aleksandra Velikega, slike vitezov ali pa kipe mnogih znanih generalov – tudi generala Rudolfa Maistra pred Ministrstvom za obrambo v Ljubljani, so ti vedno na konjih. Na kipih so konji najpogosteje postavljeni na zadnjih nogah ali pa imajo le eno pokrčeno, stojijo pa na preostalih treh. Tako so videti mogočnejši in izražajo avtoriteto. Konji torej predstavljajo tudi velik simbolni pomen moči.

Konji so bili hote ali nehote vpleteni v bitke skozi vso zgodovino, v vseh razmerah in okoliščinah. Ko je prišlo do razvoja novih orožij, so skladno s tem prilagodili tudi vloge konj v vojnah. Tako so v času prve svetovne vojne uporabili približno 12 milijonov konj. Kljub temu, da je bila vloga konjenice v zatonu zahvaljujoč mehanizaciji in pozicijskemu bojevanju, so konji predstavljali nepogrešljivo pomoč pri logistični oskrbi, izvidništvu, poleg tega pa so osamljenim vojakom predstavljali tolažbo.

Po drugi strani pa se premalokrat piše o bedi, ki jo doživljajo konji v vojnah, njihove vloge pa so pogosto prezrte, kljub temu da večkrat odločajo o samem izidu vojn. V prvi svetovni vojni je bilo tako okoli 8 milijonov smrtnih žrtev med konji in mulami – večina konj, ki je vojno preživela, pa ni nikoli dočkala slave. Kaj slave, le malo konj je dočkalo dostojno upokojitvev. Dogajanje po prvi svetovni vojni je dokaz, kako hinavski znamo biti ljudje – čim se je vojna končala, se je pozabilo, kdo je prispeval levji delež h koncu trpljenja. Čim so odslužili svoje, so jim konji predstavljali zgolj še problem, katerega so se želeli rešiti po hitrem postopku.

V diplomskem delu bom poskušala na kratko povzeti zgodovino uporabe konj v vojskovanju: od udomačitve konj, časa Napoleona in ameriške civilne vojne, največji poudarek pa bom

namenila vlogi konj v prvi svetovni vojni, kjer so bili najbolj množično uporabljeni. Med drugim bom del tega dela posvetila tudi pregledu vloge konj na naših tleh za potrebe Soške fronte. Primerjala bom število mobiliziranih konj v prvi in drugi svetovni vojni na podlagi različnih držav in opisala uporabo konj v vojskovanju po drugi svetovni vojni. Skozi celotno diplomsko delo pa bom poskušala potrditi ali ovreči mojo hipotezo, da se z razvojem vojaške tehnologije in orožja vloga konja v vojskovanju naglo zmanjšuje.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI IN TEORETIČNI DEL

2.1 Opredelitev predmeta in ciljev analize

Namen diplomskega dela je predstaviti vlogo uporabe konj v vojskovanju skozi zgodovino, da bi lahko lažje razumeli, kakšno vlogo so odigrali v svetovni zgodovini. Kljub temu, da je tema obsežna, bom poskušala kratko in jedrnato predstaviti vlogo konj v času od prazgodovine naprej, največji poudarek pa bom namenila 20. stoletju in vlogi v času prve svetovne vojne.

V uvodnem delu se bom osredotočila na predstavitev glavnih pojmov – konj, konjenica in logistična oskrba. Nato bom na kratko opisala zgodovino uporabe konj v vojskovanju do 19. stoletja. Večji poudarek bom namenila uporabi konj, konjeniški taktiki in vlogi konjenice v času Napoleona Bonaparta, na kratko pa bom opisala tudi njegovega najbolj znanega konja Marenga. Večji poudarek bom namenila tudi uporabi konj in njihovi oskrbi v ameriški državljanski vojni, ki je potekala med leti 1861 in 1865.

Največji poudarek v diplomskem delu pa bom namenila uporabi konj v času prve svetovne vojne – vojni, v kateri je bilo udeleženo največje število živali. Na kratko bom opisala, kje so sile dobile zadostne količine konj, kakšno je bilo število mobiliziranih konj ter kakšna je sploh bila njihova vloga v času prve svetovne vojne. Poseben del bom namenila opisu oskrbe konj – predvsem krme, katere pomanjkanje je predstavljalo velik problem, poleg tega pa bom del poglavja namenila tudi opisu nekaterih novonastalih organizacij, ki so se zavemale za dobrobit živali. Posebno podpoglavje si zasluži tudi opis veterinarske oskrbe živali, saj so bile veterinarske enote prvič v zgodovini del vojaških sistemov. Na kratko bom opisala tudi uporabo konjenic, ki pa so v tistem času, napram nekaj stoletij pred vojno, že doživljale svoj zaton. Zadnja dva dela poglavja o prvi svetovni vojni bom namenila kratkemu pregledu uporabe živali na naših tleh za potrebe Soške fronte in pa številu žrtev ter sami usodi preživelih konj po vojni.

V naslednjem poglavju bom na kratko skušala predstaviti uporabo konj v času druge svetovne vojne, s posebnim poudarkom na nemški in sovjetski vojni. V tem delu bom naredila tudi kratko primerjavo med številom mobiliziranih konj v času prve in druge svetovne vojne, zadnji del bom namenila kratkemu pregledu uporabe konj v času po drugi svetovni vojni, za zaključek pa bom na podlagi vsebine svojo hipotezo bodisi ovrgla bodisi potrdila.

2.2 Hipoteza in raziskovalno vprašanje

H1: Z razvojem vojaške tehnologije in orožja se vloga konjev v vojskovanju naglo zmanjšuje

Hipoteza predstavlja rdečo nit vsebine diplomskega dela, potrditi pa jo bom skušala na podlagi celotnega zgodovinskega pregleda.

Raziskovalno vprašanje: Ali je mogoče v prihodnje pričakovati porast uporabe konj v vojskovanju po izkušnjah Združenih držav Amerike v Afganistanu leta 2001?

2.3 Uporabljene metode

Skozi celotno diplomsko delo sem uporabila kronološko ter deskriptivno oziroma opisno metodo, pri čimer sem uporabila analizo in interpretacijo sekundarnih virov. Podatke sem namreč dobila deloma v knjigah, deloma pa na različnih internetnih virih. Ker sem obravnavala zgodovinsko različna obdobja, sem morala temu primerno poiskati več knjig za vsako obdobje. Ob opisovanju prve svetovne vojne sem si tako najbolj pomagala s knjigo *The War Horses* Simona Butlerja, ki pa je v veliki večini opisoval samo konje britanske vojske, več težav pa mi je predstavljalo iskanje podatkov za nemško vojsko. V orisovanju zgodovinskega pregleda uporabe konj pa sta mi bili v največjo pomoč knjigi Johna Keegana: *Zgodovina vojskovanja*, in Janeza J. Švajncerja: *Vojna zgodovina*. Pri delu pa mi je bil v pomoč zelo podroben opis Napoleonove konjeniške taktike avtorja Thomasa Shoffnerja v delu *Napoleon's Cavalry: A Key Element to Decisive Victory*, ki ga je napisal na vojaški akademiji West Point.

V delu, kjer sem primerjala število uporabljenih konj v prvi in drugi svetovni vojni, sem uporabila tudi primerjalno metodo.

2.4 Opredelitev temeljnih pojmov

Konj

V rod konj (*equidae*) spadajo divji konji in tri vrste divjih sesalcev – divje zebre, divji osli in polosli ter konj *przewalski*. Spadajo med *Perissodactyla* oziroma lihoprste kopitarje. So socialne živali, z dobro razvitim mišično-skeletnim sistemom, zato potrebujejo veliko gibanja, njihova najbolj značilna karakterna lastnost pa je plašnost (Trapečar 1999, 9–14).

Konje delimo v dve skupini:

1. polnokrvne, hladnokrvne in toplokrvne;
2. mali konji in poniji (Trapečar 1999, 19).

Konje so sprva uporabljali za prehrano, z njihovim razvojem pa so jih začeli uporabljati za transport, vleko in ježo.

Konjenica

Slovar slovenskega knjižnega jezika definira konjenico kot rod kopenske vojske s konji in konjeniki (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU). Beseda konjenica (ang. *cavalry*) izhaja iz francoske besede *cavalerie* ali *chevalerie* in latinske besede *caballus*, ki pomeni konj. Ježa konj se je najverjetneje razvila v območju evrazijskih step in gorah nad mezopotamsko nižino. V preteklosti so konjenico najpogosteje delili na težko in lahko, razlika je bila v oborožitvi konjenikov.

Konjenica je najpogosteje izvajala izvidniške naloge, zaščito boka ali zadnjega dela pehote, zoperstavljanje nasprotnikovi konjenici, protinapade nasprotnikovim pehotnim napadom, večkrat pa je predstavljala odločilen udarec za nestabilne nasprotnike (Cavhooah).

Vojaška logistika

Termin logistika ime korenine že v času grških filozofov, na vojaškem področju pa se prvič omenja šele v 17. stoletju. Enotne definicije vojaške logistike ne poznamo, povezuje pa se s pojmom oskrba. NATO tako definira vojaško logistiko kot »*vedo o načrtovanju in izvrševanju premikov ter vzdrževanju sil*«, ukvarja pa se s transportom osebja, medicinsko ter zdravstveno podporo, oblikovanjem, shranjevanjem, transportom, distribucijo materiala. Prebilič (2006, 36) vojaško logistiko opredeljuje kot »dejavnost, ki se nanaša na planiranje, pripravo in zagotavljanje vojaškega materiala za podporo vojaškim enotam ter jim s tem omogoča njihov obstoj, premike in usposabljanje v miru, mobilizacijo in bojni razvoj v krizah ter bojevanje v vojni« (Prebilič 2006, 30–36).

3 KRATEK PREGLED UPORABE KONJ V VOJSKOVANJU OD ANTIČNIH ČASOV DO 19. STOLETJA

O prvih dokazih o obstoju prednikov sodobnih konjev, kot jih poznamo danes, nam pričajo najdbe kosti, najdenih v območju reke Dneper nad Črnim morjem, ki datirajo približno v četrto tisočletje pred našim štetjem. V tistem času so konje vrste *Equees* uporabljali zgolj za prehrano, saj je bila njihova konstrukcija prešibka, da bi jih lahko uporabljali za ježo. Sčasoma so s križanjem in načrtno vzrejo dobili močnejšega konja vrste *Equus caballus*, podobnega konjem, kot jih poznamo danes. Prve dokaze o uporabi konja za vojne namene pa najdemo v tretjem tisočletju pred našim štetjem, na upodobitvi pod imenom »standard iz ura«, na katerem so prikazani štiri »nagerji« – živali, ki so bili podobni oslom, samo da so bili večji in na daljših nogah – podobni so bili torej današnjim mulam, ki so na lesenem vozu vlekli kralja in njegovo orožje. Ker so imeli nemalo težav z vprego konja, kar so kasneje rešili z iznajdbo prsnega jermena in podloženega komata, je bil konj neprimeren za vleko težkih vozov do drugega tisočletja pred našim štetjem. Posledično so iznašli bojne vozove, ki so bili dovolj lahki, da ga je vprežen konj lahko vlekel, brez da bi mu vratni jermen stiskal sapnik (Keegan 2005, 222–224). Verjetno so jih prvi uporabili Kitajci in Indijci, najbolj pa so jih uporabljali v starem Egiptu, Grčiji in Perziji, o čemur pričajo razne upodobitve, na primer faraona Setisa I. in upodobitev bojnega voza iz Nimaruda (Švajncer 1998, 62). Z izdelavo vozov ni bilo težav – večji problem je predstavljalo pomanjkanje primernih konjev za to nalogo. Tako lahko na podlagi besedil Mezopotamcev sklepamo, da so v trinajstem ali dvanajstem stoletju pred našim štetjem že poznali šole za urjenje konjev za vleko bojnih vozov. Najstarejši zapisi o bitki z bojnimi vozovi datirajo v leta 1469 pred našim štetjem, ko je potekala bitka za Megido v severni Palestini (Keegan 2005, 235–245). Slabost vozov je bila ta, da so bili pogosto poraženi, kadar jih je sovražnik napadel še preden so prešli do polne hitrosti – iz tega razloga so kasneje začeli z ježo konjev (International Museum of the Horse). Prve upodobitve ježe najdemo že leta 1350 pred našim štetjem v Egiptu. Tedaj so jahali brez stremen, na zadnjem delu hrbta, zaradi česar lahko sklepamo, da tedaj konji še niso imeli dovolj močnih hrbtov za ježo, kot jo poznamo danes. Tej so se verjetno prvi najbolj približali Asirci v osmem stoletju pred našim štetjem (Keegan 2005, 248).

V Makedoniji so imeli v času vladanja kralja Filipa (359–336 pr. n. št.) težko konjenico, imenovano *hereri*, in lahko konjenico – *sarisfori* (Švajncer 1998, 81). Nasledil ga je sin Aleksander Veliki, katerega štejemo za enega največjih vojaških genijev vseh časov. Rojen je

bil leta 356 pred našim štetjem v Pelli, tedanji prestolnici Makedonije. Že pri 12 letih je pokazal svoje konjeniške spretnosti, ko naj bi sam ukrotil popolnoma podivjanega žrebca, kateremu je nato nadel ime Bukafel (History of Macedonia). Po tem, ko je Aleksander po smrti očeta Filipa prevzel njegov položaj, je jahal Bukafela v vseh bitkah – od osvojitve grških mestnih držav, osvojitve Teb, do poraza Perzijcev pod taktirko Dareja, ki so sloveli po eni najboljših konjenic, katero pa je Aleksander s svojo manj številčno konjenico uspešno premagal (Wasson 2011).

Rimljani so podedovali znanje o konjih od Grkov – ki so bili v tem najboljši ter so imeli najbolj učinkovite taktike in metode za usposabljanje. Med najbolj cenjenimi so bili žrebci iz Perzije, Armenije, Španije in Libije. Najrajši so imeli večje konje, zbirali pa so jih tudi na podlagi njihovega temperamenta, vzdržljivosti, odpornosti na ekstremne okoliščine, kot je bila tudi pomanjkanje hrane. Nosilec rimske vojske je bila pehota, konjenica – *equites* pa je zagotavljala kakovostno kritje na bokih vojske (Catwright 2014). Rimsko konjenico so sestavljali bogataši (Švajncer 1998, 87). V času vlade Servija Tulija (578–535 pr. n. št.), šestega rimskega kralja, so imeli rimski konjeniki pravico do glasovanja v skupščini, uživali so velik ugled v družbi, država pa jim je zagotavljala opremo in konja. Okoli leta 400 pr. n. št. pa je bila rimska konjenica povečana, saj so vanjo sprejeli tudi jahače – *equites equo privato*, ki so plačali svojega konja, a niso nikoli uživali tolikšnega ugleda, kot so ga konjeniki *equites*, vseeno pa so bili bolje plačani od pehote. V 2. stoletju pred našim štetjem so vse večjo vlogo dobivale tudi *auxilie* – čete, ki so oblikovale krila konjenice oziroma *alae*, poznali pa so tudi mešane kohorte konjenice in pehote oziroma *cohortes equitatae* (Catwright 2014).

Vsaka rimska konjeniška enota *turma* je imela trideset konjenikov, nadalje pa se je delila na tri *decuriae* oziroma desetine. V spopadih so jo uporabljali za napad na nasprotnikov bok (Švajncer 1998, 87). Uporabili so jo lahko kot element presenečenja, da je povzročila motnje pehotnih formacij sovražnika. Posledično je bila uspešnost bitk v antičnem času največkrat odvisna od konjenikov. Sčasoma je rimska konjenica pridobivala na pomembnosti, nikoli pa ni postala pomembnejša od pehote. Konjenica pa je bila še posebej pomembna v poznem rimskem obdobju, ko je narasla potreba po patroljiranju vse bolj spornih mejnih držav. V tem času je bila najpogostejša poškodba konjev šepanje, to pa predvsem zato, ker tedaj konji niso bili podkovani (Catwright 2014).

Huni so bili vsi konjeniki, zaradi česar so potovali izredno hitro, ena izmed najpomembnejših stvari, na katero so gledali, pa je bila krma za njihove konje. Iz tega razloga so bili na vojnih pohodih povečini v času, ko je trava zelenela (Švajncer 1998, 104).

V 5. stoletju je vojaška prevlada Rimskega imperija začela počasi upadati in je utrpela številne napade. Uporaba konjenice je po njegovem padcu vseeno živela dalje in postala pomemben element srednjeveških vojsk (Catwright 2014). Eden izmed razlogov, da so bili konji nepogrešljiv del srednjeveških vojsk, je ta, da so vojakom omogočali hitro potovanje, posledično pa so bili vojaki manj utrujeni, ko so prišli na bojišča (Knighton 2015).

Bizantinsko cesarstvo je imelo eno boljših organiziranih vojsk, v kateri je veliko vlogo odigrala tudi njihova konjenica (Jampolska 2016, 96). Osnovne enote, tako pehotne, kot tudi konjeniške enote, so se imenovali *bandon*. Konjeniški *bandon* je sestavljalo 300 mož, nadalje pa se je delil na šest manjših enot – *allaghia*, več konjeniških *bandonov* skupaj pa se je imenovalo *moirai* (Švajncer 1998, 109). Težka konjenica, imenovana *katafrakta*, je bila tista, ki je po navadi zadala odločilen udarec nasprotniku in je veljala za največji ponos bizantinske vojske. Konje so uporabljali tudi njihovi lokostrelci, imenovani *trapeziti*, ki so predstavljali bizantinsko lahko konjenico, katera je po navadi imela odločilno vlogo v zmagovalnih bojih Bizantincev (Jampolska 2016, 96–97). Število pripadnikov konjenikov v bizantinski vojski pa se je do 10. stoletja znižala na število 50 (Švajncer 1998, 109). V bojih so konjem nadeli oklep za telo in prsni koš, glavo pa jim je ščitila jeklena luskasta maska. V zaledju cesarstva so imeli svoje konjušnice za vzrejo in dresuro konjev, krajo konja pa so kaznovali z odsekom roke. Njihovi konji so imeli zaščitena kopita proti tribolom – železnim kroglam z bodicami, katere so uporabljali proti sovražnikovim konjem (Jampolska 2016, 100). Eno izmed ljudstev, ki je predstavljalo grožnjo Bizantincem, so bili Avari – nomadsko ljudstvo, ki je v Evropo prišlo leta 568. V Avarskih grobovih so poleg vojakov pokopani tudi njihovi konji – bodisi v celoti bodisi samo njihova glava (Švajncer 1998, 112).

V odprtih bitkah v času križarskih vojn muslimanska lahka konjenica ni mogla zaustaviti napadov krščanske težke konjenice. Eden izmed dejavnikov za uspeh krščanske viteške konjenice je bil tudi ta, da so bili evropski konji večji od azijskih (Švajncer 1998, 121). Muslimani so v času vodstva generala Saladina imeli posebno enoto, ki je plenila konje iz krščanskih taborov in pašnikov (Knighton 2015). Glavno silo kristjanov v križarskih vojnah so predstavljali člani viteških redov. Vitezi so predstavljali plemiško konjenico. Njihova oprema se je sčasoma spreminjala, njihov oklep pa so do 15. stoletja izpopolnili do te mere, da je bil konjenik povsem prekrit z železjem, prav tako pa so z oklepom opremili tudi konje. Napadali so bodisi iz ravne linije, bodisi iz oblike klina (Švajncer 1998, 124–128). Oboroženi s kopji in meči so na konjih napadli v strjenih vrstah, z namenom razbiti sovražnikove vrste, nato pa so jih zajeli s strani (Jampolska 2016, 9).

Eden izmed najbolj poznanih viteških redov so bili templjarji, ki so v Evropi predstavljali eno najbolj organiziranih vojaških sil takratnega časa. Konj je predstavljal pomemben del njihove bojne opreme. O tem priča tudi podatek, da so imeli v pravilih reda zapisano, da je moral vsak član skrbeti za oskrbo svojega konja. V primeru, da zanj niso ustrezno skrbeli, so bili kaznovani – lahko tudi z izgonom iz reda (Jampolska 2016, 9–10).

Z združitvijo nomadskih ljudstev je nastalo Mongolsko cesarstvo, katerega konjenike so v tistem času (13.–14. stoletje) šteli med najboljše. Njihova vojska je bila sestavljena iz petih bojnih linij – prvi dve je sestavljala težka konjenica, ostale tri pa lahka konjenica. Vsak mongolski konjenik je imel še rezervnega konja, bojne konje pa so zaščitili s petdelnim trdim oklepom, s katerim so zaščitili konjev vrat, prsi, trup in oba boka. Dodatno so jih zavarovali tako, da so jih ognili še z odejo, obšito s kovinskimi ploščicami (Jampolska 2016, 16–20).

V času stoletne vojne (14. in 15. stoletje) med Francijo in Anglijo so francosko vojsko v večini sestavljali vitezi, katerih vojska se je pred spopadom postrojila v obliki klinov. Prvo vrsto je sestavljalo pet konjenikov, drugo sedem, nato pa vsako nadaljnjo devet, enajst in trinajst konjenikov. Preostali konjeniki so se v ozadju postavili v obliko štirikotnika, pri napadu na nasprotnika pa so počasi pospeševali hitrost do galopa (Jampolska 2016, 61–64). S porazom v zadnji bitki stoletne vojne pri Azincourtu se je končala vojska francoskih viteзов, k čemur pa je prispeval tudi razvoj novega, ognjenega strelnega orožja, proti katerem oklep in ščit nista več imela smisla (Švajncer 2005, 151–156).

Indijanci do prihoda Evropejcev na novo celino niso poznali konjev, kar je štelo konkvistadorjem v dobro, saj so s pomočjo konjenice uspeli premagati vse napade domačinov (Švajncer 1998, 172).

V času ameriške revolucije (1775–1783) oziroma med ameriško vojno za neodvisnost, ko so kolonije zavračale britansko krono in zahtevale neodvisnost pod vodstvom generala Georga Washingtona, so konji ravno tako odigrali pomembno vlogo. Ker so kolonije v začetku izgubljale boje proti britanski vojski, ki je imela konjenico, je Washington 11. decembra 1776 Kongresu poslal pismo, v katerem je zapisal, da po svojih izkušnjah meni, da se ne da dobiti vojne brez konjev in da zatorej priporoča ustanovitev konjenice. Washington se je namreč zavedal, da jo potrebujejo za patroljiranje ob obali Atlantskega oceana, kjer bi konjeniki služili kot kurirji in nadzorovali prihode Britancev. Tako se je pod vodstvom Washingtona rodila ameriška konjenica. Do junija 1777 je imel že 260 konjenikov. Proti Britancem so se bojevali tudi tako, da so različne brigade ameriške vojske uničevale britanska skladišča sena, s

čimer so jim onemogočili vzdrževanje njihove konjenice. Po uspešnem koncu vojne za Američane so ti vse konjeniške polke razpustili (American Quarter Horse Association).

4 UPORABA KONJEV V VOJSKOVANJU V 19. STOLETJU

Napoleonova konjenica

Ko je Napoleon prišel na oblast leta 1799 kot prvi konzul Francije, je podedoval 85 polkov konjenice, razdeljenih na tri kategorije: 38 polkov lahke konjenice, 20 polkov srednje konjenice in 27 polkov težke konjenice. Francoska konjenica se po sami kakovosti tedaj ni mogla primerjati s konjenico Prusije. To se je pod vodstvom Napoleona kmalu spremenilo (Shoffner 1990, 7).

Pred bitkami je lahka konjenica igrala vlogo v oblikovanju bojišča z izkoriščanjem terena, z namenom, da bi pridobili pozicijsko prednost pred sovražnikom. Izvidništvo in zaseg terena je Napoleonu zagotovil razumevanje situacije in mu dovolil, da je postavil svoje sile tako, da je prisilil sovražnika k borbi v dveh smereh na enkrat, kar je bila njegova najuspešnejša taktika za uspešnost. Med vojaškimi operacijami se je Napoleonova težka konjenica izkazala kot odločilni element na bojišču – z napadom ali prodiranjem skozi sovražnikove vrste – zaradi česar so bili sovražniki pogosto prisiljeni k predaji in h koncu bitke. Po bitki je Napoleon lahko konjenico poslal za pregon, da bi s tem ohranjal konstantni pritisk proti sovražniku (Shoffner 1990, 94–95).

Ena izmed pomembnejših Napoleonovih zmag, v katerih je odigrala glavno vlogo konjenica, je bila bitka pri Jeni leta 1806. Konjenica ni narekovala zgolj pogojev za samo bitko in med bitko, pač pa je zaradi nje prišlo do popolnega uničenja pruske vojske (Shoffner 1990, 6). Pred samo bitko je konjenica zbirala tudi izvidniške informacije, kar je pomagalo Napoleonu ustvariti sliko o poziciji sovražnika in o poziciji Francozov, ki bi jim pomagala izkoristiti teren, poleg tega pa je med bitko uspešno odvrčala sovražnikove poskuse napada (Shoffner 1990, 42–43). Bitka pri Jeni je znana tudi zaradi uspešnega zasledovanja pruske vojske (ang. *pursuit*), kar je Carl von Clausewitz, pruski vojaški teoretik, strnil v misel: Poleg zmage je zasledovanje najpomembnejša stvar v vojni (ang. *Next to victory, the act of pursuit is the most important in war.*) (Shoffner 1990, 57).

Do leta 1807 je bila Napoleonova težka konjenica poznana kot »strah Evrope in ponos Francije«, njegova lahka konjenica pa je slovela predvsem po svoji drznosti. Uspehe je dosegala vse do leta 1813, ko je prišlo do dveh pomembnejših dogodkov – prvi je bila nezmožnost obnove konjenice po težkem porazu leta 1812 v Rusiji, drugi pa ta, da so se Napoleonovi nasprotniki naučili uporabljati njegove metode vojskovanja in jih začeli sami uporabljati proti njemu (Shoffner 1990, 18).

Konjenica je odigrala odločilno vlogo pri izvedbi Napoleonovih vojaških operacij, tako med, pred in po bitki. Pomanjkanje konjenice je neposredno vplivalo na njegovo sposobnost sprejemanja odločitev na bojišču in izkoriščanja taktičnih priložnosti, ko so se pojavile – o tem priča Saška kampanija (Shiffner 1990, 94). V prvi polovici leta 1813 je pomanjkanje konjenice na Napoleona vplivalo v treh stvareh: ni imel več zadostnih sredstev za izvidništvo, ni imel več ustreznega pregleda nad silami, poleg tega pa na bojišču ni več mogel izvajati pregona nasprotnika (ang. *persuit of the enemy*), vsi ti dejavniki pa so vplivali na pešanje njegove vojske (Shoffner 1990, 86).

Napoleonov najbolj znan konj je bil arabski konj Marengo, skoten leta 1793 v Egiptu. V Francijo je bil pripeljan leta 1799 (Knighton 2017), po bitki pri Abokiju, kjer ga je Napoleonova vojska ujela. Napoleon je imel rad manjše konje, saj je tako sam izgledal mogočnejši in večji, kot je dejansko bil (Primožič 2012), Marengo je bil tako visok zgolj 145 centimetrov. Med službovanjem Napoleonu je bil Marengo v bitkah ranjen kar osemkrat. Po porazu Napoleonove vojske v bitki pri Waterlooju ga je angleška vojska zasegla in prodala v Anglijo. Poginil je pri 38 letih, njegov skelet pa je še danes razstavljen v Državnem vojaškem muzeju (Knighton 2017).

Drugi najbolj znan konj iz tega obdobja je Copenhagen, konj največjega nasprotnika Napoleona, Arthurja Wellesleyja oziroma vojvode Wellingtonskega. Skotil se je leta 1808 (Knighton 2017). Britanci so ga kupili med Pirenejsko vojno (National Army Museum), ime pa je dobil po Drugi bitki v Kopenhagnu, ki jo je Velika Britanija osvojila leto dni pred njegovo skotitvijo. Wellesley je Copenhagna jahal v vseh večjih bitkah, med drugim tudi v bitki pri Waterlooju, ko je dokončno porazil Napoleona. Po tem je Wellesley Copenhagna jahal na raznih paradah, do njegovega pogina pri 28 letih pa je bil upokojen na posestvu v Stratfield Saye (Knighton 2017). Wellesleyja so večkrat prosili, naj izda, kje je Copenhagen pokopan, da bi njegovo okostje lahko dali na razstavo poleg Merengota, kar pa se ni nikoli zgodilo, saj se je Wellesley vselej izgovarjal, da ne ve, kje je njegov konj pokopan (National Army Museum).

Konji v ameriški državljanski vojni (1861–1865)

Konji so v ameriški državljanski vojni odigrali veliko vlogo – uporabljali so jih za prevoz orožja, reševalnih vozil, sporočil in generalov. Navodilo vojakom generala Williama T. Shermana se je glasilo, da morajo vsako priložnost, ki se jim ponudi, izkoristiti za rezanje trave, pšenice in ovsu ter morajo izredno skrbeti za konje, od katerih je odvisen uspeh (Grace). Konjenica je v več bitkah v času civilne vojne pomenila prelomnico, ki je odločila

zmagovalca. Jug je imel to prednost, da ceste tam niso bile razvite in so še vedno uporabljali konje za vsakdanje življenje. Medtem pa so bili na severu bolj mobilni, zahvaljujoč večji uporabi motornih vozil. Konji pa so sčasoma postali pomemben del obeh vojsk – uporabljali so jih za vleko topov in drugih težkih orožij, za vleko vagonov in bolnišničnih vozov, pa tudi za komunikacijo oziroma prenos sporočil (American Quarter Horse Association).

Ob začetku vojne so imele severne države približno 3,4 milijona konjev in 100.000 mul, medtem ko so imele južne države oziroma Konfederacija približno 1,7 milijona konjev in 800.000 mul, mejni državi Missouri in Kentucky pa sta imeli še dodatnih 800.000 konjev in 200.000 mul. Cena konja je bila v tistem času 150 \$. Mule so uporabljali za vleko orožja izven bitke, v bitkah pa so jih za to nalogo nadomestili konji. Poleg tega generali v bitkah večinoma niso hodili, pač pa so jezdili konje. Deloma zato, da je bilo razvidno, da so boljši od navadnih vojakov, deloma pa zato, ker jim je konj dal dodatno višino, kar jim je omogočilo, da so imeli boljši pregled nad svojimi vojaki na bojišču in so lahko bolje poveljevali svojim četam, saj se jih je bolje slišalo. Deloma je bilo to pozitivno, saj so vojaki vedno lahko videli, kje je njihov general, slaba lastnost pa je bila ta, da je bil ravno zato general lažja tarča za nasprotnika (Grace).

Ob začetku vojne je bila konjenica konfederacije superiorna. K boljši učinkovitosti konjev iz juga so prispevale tudi konjske dirke, katere so na jugu redno organizirali, medtem ko so bili na severu bolj zaželeni močnejši konji zaradi sposobnosti in pripravljenosti za dolge ure dela. Težko je reči, katera pasma konjev je dominirala v vojni – na jugu po vsej verjetnosti pasme, ki so izhajale iz juga, na primer Tennessee Walker in ameriški saddlebred, saj so bili med drugim tudi izredno vzdržljivi. V nasprotju z jugom pa sever ni imel nobene izrazite pasme, ki bi izhajala iz njihovih koncev. Obe strani sta uporabljali morgane, saj so bili majhni, kompaktni in vzdržljivi. Kot je zapisal častnik John Gibbon so za potrebe topništva potrebovali konja močne konstrukcije, z ne predolgim telesom in lahkim gibanjem. Večinoma so izbrali konje, stare med 5–7 let, katere so predhodno usposabljali (Grace).

Na sposobnost konja, da je lahko vlekel težak tovor, je vplivalo več dejavnikov. Prva je bila podlaga, na kateri je moral vleči tovor. Na dobro utrjeni cesti je en konj lahko vlekel tovor težak 3000 funtov, kar nanese približno 1360 kilogramov, 20–23 milj oziroma 32–37 kilometrov na dan. Kadar je bila cesta makadamska, je lahko vlekel med 1900–1100 funtov (približno 861–498 kilogramov). Številka se je dodatno zmanjšala, kadar so konji vlekli v skupinah – takrat je bil cilj, da vsak konj vleče maksimalno 700 funtov (317 kilogramov) težak tovor, kar je bilo precej manj, kot bi zdrav konj sicer lahko vlekel. A to je bil nekakšen

varnostni faktor, da ne bi prišlo do izčrpanosti in posledično nepotrebne izgube konjev (Grace).

Dnevna količina krme, ki bi jo potrebovali na dan v času civilne vojne, je znesla 800.000 funtov (približno 362,8 kilograma). Večinoma v tem času takšne količine krme niso bile na voljo, zato je glaven vir prehrane v času, ko seno in žita niso bila dosegljiva, predstavljala trava iz pašnikov. Velik problem je predstavljala tudi oskrba konjev z vodo, še posebej, kadar so bili na pohodu. V takem primeru so naenkrat poslali polovico konjev k potoku, ribniku oziroma kateremu koli viru vode, ki je bil na voljo (Grace).

Najbolj znani konji iz časa civilne vojne so:

1. Little Sorrel: konj generala Thomasa Jacksona. Bil je neustrašen, vzdržljiv in močan. Jackson ga je jahal vse do smrti na bojišču, maja 1863. Po vojni je bil Little Sorrel vrnjen Jacksonovi vdovi, ki pa zanj ni mogla skrbeti, zato je skrb zanj prevzel Vojaški inštitut v Virginiji, kjer je Jackson pred smrtjo poučeval topniško taktiko in filozofijo. Little Sorrel je tam ostal kot maskota vse do pogina leta 1886;
2. Rienzi, konj generala Philipa Sheridana skozi celotno vojno. Bil je skoraj popolnoma črne barve, z izjemo belih lis na treh gležnjih. Veljal je za močnega in hitrega konja. Prav njegova hitrost je bila njegova najbolj znana lastnost. Tako je leta 1864, ko je bil skupaj s Sheridanom v Washingtonu na sestanku vodilnih, prav njegova hitrost rešila Sheridanove vojake. Napadli so jih namreč popolnoma nepričakovano, zaradi Rienzijeve hitrosti pa je Sheridanu uspelo še pravočasno prijahati do Winchestra v Virginiji, kjer so pod njegovim poveljstvom prišli do zmage. Rienzi je bil zato preimenovan v Winchestra. Poginil je pri 20 letih, njegovo okostje pa je na ogled v Narodnem muzeju ameriške zgodovine v Washingtonu;
3. Cincinnati, najbolj poznan izmed konjev generala Ulyssesa S. Granta. Nekateri viri pravijo, da je Grant dobil za Cincinnatija ponudbo 10.000 \$ v zlatu, a jo je zavrnil. Le redkim je dovolil, da so jahali njegovega ljubega konja, izjemo pa je naredil za Abrahama Lincolna. Ko je bil Grant izvoljen za predsednika, je v Belo hišo vzel tudi Cincinnatija;
4. Traveller – najbolj znan konj državljanske vojne, konj najbolj znanega generala – Roberta E. Leeja. Bil je pasme Saddlebred. Močan in hiter, predvsem pa vzdržljiv. Ime je dobil ravno zaradi svoje vzdržljivosti in vztrajnosti. Skotil se je v Virginiji leta 1857, leta 1861 pa ga je general Lee kupil za 200 \$. Ko je Lee leta 1870 umrl, je imel Traveller na njegovem pogrebu nalogo, da je korakal z Leejevimi rezervnimi škornji v

stremenu. Samo leto pozneje je Traveller po poškodbi zbolel za tetanusom, ki povzroči krče obraznih mišic, kar je privedlo do težav pri prehranjevanju. Da bi končali njegovo trpljenje, so Travellerja evtanazirali, njegovo okostje pa je bilo na ogled v Washingtonskem kolidžu do leta 1970, nakar so bili njegovi ostanki pokopani v bližini Leejevega groba (Grace).

Skupno število poginulih konj in mul v času državljanske vojne je ocenjeno na več kot milijon – samo v bitki pri Gettysburgu je padlo približno 1500 konjev in mul, od tega 881 na strani unije, na strani konfederacije pa 619. Kljub več tisočim konjem, ki so bili ubiti ali ranjeni neposredno v bitkah, pa jih je bilo največ žrtev bolezni in izčrpanosti. Ena izmed najpogostejših bolezni med konji je bila smrkavost (ang. *glanders*) – nalezljiva bolezen, ki prizadene kožo, nosne votline in dihalne poti konja (Grace).

5 KONJI V PRVI SVETOVNI VOJNI (1914–1918)

Kljub vse večjem številu motornih vozil je v prvem desetletju dvajsetega stoletja odgovornost za transport ljudi in dobrin padla na pleča konj. V Londonu je bilo tako leta 1900 11.000 taksijev, ki so jih vlekli konji (ang. *horse-drawn cabs*) in nešteto kočij in vozov (Butler 2011, 15–23).

Tudi v času prve svetovne vojne je konj odigral pomembno in večplastno vlogo. Ocenjeno število konj, ki so jih uporabili v vojni, je približno 12 milijonov (glej tabelo 4.1).

Tabela 5.1: Število mobiliziranih konj v prvi svetovni vojni

	Velika Britanija in Irska	Nemčija	Francija	Sovjetska zveza
Državna zaloga konj	3 milijone	4,2 milijona	3 milijone	22 milijonov
Število mobiliziranih konj	1,2 milijona	2,5 milijona	1,9 milijona	6 milijonov

Vir: Koncilja (2008, 35).

5.1 Dobava konj

Pred začetkom prve svetovne vojne je Nemčija začela povečevati rezerve konj s pomočjo vzrejnih programov. Tako je država sponzorirala kobilarne, nemško poimenovane Remonteamt, poleg tega pa so plačevali tudi rente posameznim vzrediteljem konj. O povečanju števila konj za potrebe nemške vojske ob začetku vojne priča tudi podatek o razmerju med konji in vojaki: leta 1870 je na štiri vojake prišel en konj, ob začetku vojne leta 1914 pa en konj na tri vojake. Pred začetkom prve svetovne vojne so se konji v nemški vojski šteli kot rezervisti. Njihovi lastniki so morali vse konje redno registrirati, vojska pa je vseskozi spremljala tudi podatke o njihovi lokaciji (Eglan 2015, 62–77). Avstro-Ogrska je ob začetku vojne vpoklicala 600.000 od štirih milijonov primernih konj. Sistem pridobivanja konj za vojsko je bil v Avstro-Ogrski podoben nemškemu; delno je konje pridobila s svojo lastno načrtno vzrejo že pred začetkom vojne, preostanek pa je pridobila z nakupom preko tako imenovanih remontnih komisij oziroma Remontenassenkommissionen (Koncilja 2008, 41).

Nemci so v času svetovne vojne pridobivali konje z osvajanjem ozemelj. Tako so več kot 315.000 konj zaplenili z dela francoskega ozemlja, ki so ga okupirali, na ukrajinskem ozemlju

pa so zasegli še dodatnih 140.000 konj. Po osvojitvi Belgije jim je uspelo zaseči dovolj konj, ni jim pa uspelo zaseči konj belgijske kraljeve družine, saj so bili ti še pravočasno evakuirani (Egland 2015, 62).

Britancem je ob začetku vojne uspelo dobiti 750.000 prostovoljcev, ki so se vojski pridružili do septembra 1914, večji problem pa je predstavljalo pomanjkanje konj. V desetletjih pred začetkom vojne so namreč svoje konje množično izvažali na celino, kjer so sodelovali v konfliktih – na primer v francosko-pruski vojni. Vladni odbor (ang. *The Government Commite*) ustanovljen leta 1873 je tako ocenil, da bodo Britanci ob začetku morebitne vojne potrebovali 25.000 dodatnih konj, kar pa je bilo tedaj praktično nemogoče za domači trg. Ker je cena konj v Evropi naglo naraščala, se je odbor odločil, da bodo uvozili konje iz Kanade. Britanci so kanadskim kmetom tako ponudili 150–170 \$ za konja. Ker pa večina konj ni ustrezala njihovim zahtevam, so jih pred vojno iz Kanade uvozili zgolj 80. V skladu z Vojnim zakonom (ang. *Army Act*) iz leta 1881 pa je imela britanska vojska pravico zaseči konje in kočije v primeru, da bi jih vojska potrebovala. Zakon je ostal v veljavi vse do leta 2006 (Butler 2011, 42–43).

Ob začetku vojne je imela Britanska vojska v svojih vrstah zgolj 25.000 konjev (Ypres 2016), potrebovali pa so jih vsaj petkrat toliko. V prvih dveh tednih jih je dobila še dodatnih 140.000 (Animal Aid). Zaradi začetnega navdušenja nad vojno je precej posameznikov odstopilo britanski vojski svoje konje, saj so bili prepričani, da bo vojne kmalu konec – zmotno so bili prepričani, da se bo zaključila do božiča 1914. Britancem je kmalu uspelo dobiti 469.000 konj. Britanski vojski je moral konje priskrbeti remontni oddelek (ang. *Remount Service*). V tistem času je bila to majhna organizacija, ki je obsegala štiri eskadrilje (ang. *four squadrons*) v sklopu vojaškega korpusa (ang. *Army Service Corps*), ki je bil odgovoren za promet znotraj britanske vojske. V vsaki eskadrilji je bilo zaposlenih približno 200 mož, ki so skrbeli za usposabljanje in oskrbo konjev (Butler 2011, 44–47).

Četudi so bile Združene države Amerike (ZDA) v vojni nevtralne, so izvažale svoje konje v Evropo – na vsake dva dni so izvozili 500–1000 konj, ki so bili na voljo britanskim in francoskim enotam (Svenšek 2015). Veliko konj so vzeli iz severnoameriških ravnin, več jih je bilo tudi še napol divjih (Ypres 2016). Na ladjah so mule natovorili v spodnje dele, konje pa v zgornje, kjer so bili pogoji za potovanja boljši in so lažje prenašali potovanje (Koncilija 2008, 44–45).

Ko so konji prišli do cilja, so začeli z njihovim urjenjem, nato pa so jih dodelili rezervnim enotam. Prva svetovna vojna je pomenila tudi začetek mednarodne konjske ekonomije (Svenšek 2015). Britanci so konje uvažali tudi iz Nove Zelandije, Južne Afrike, Indije, Španije in Portugalske. Ker je bilo na ladjah natlačenih preveliko število konj, so med njimi razsajale tudi razne bolezni – taki konji so bili še posebej dovzetni za vrsto pljučnice (Ypres 2016). V času vojne je v britanska pristanišča prispelo 620.000 konjev in mul, največji delež uvoženih iz Kanade in Združenih držav Amerike. Med leti 1914–1920 je remontni oddelek porabil 67,5 milijona funtov za nakup, usposabljanje in dostavo konjev in mul na fronte (Butler 2011, 48).

Do novembra 1918 je bila polovica britanskih konjev v Franciji, ostala polovica pa je bila razpršena na območju Balkana, Bližnjega vzhoda, Egipta, Italije in Velike Britanije (BBC).

Nemci so torej za potrebe svoje vojske uporabili konje iz lastne načrtne vzreje in s pomočjo osvajanj tujih ozemelj. Ker so jim antantne sile preprečile uvoz konj, jim je teh sčasoma začelo primanjkovati, zaradi česar so imeli probleme s transportom zalog, topništva, to pa je bil tudi eden izmed faktorjev za njihov poraz (Egland 2015, 62).

Poleg konjev so uporabljali tudi mule – to so križanci med kobilo in oslom. Britanska vojska je uporabljala več konjev kot mul – razmerje je bilo 3 : 1 v korist konj. Ameriška vojska pa je rajši uporabljala mule, saj so bile primerne za fizično delo, poleg tega pa so bile precej bolj odporne na razmere na bojišču kot konji (Butler 2011, 62).

5.2 Vloga konj

Konji so v prvi svetovni vojni odigrali pomembno vlogo v logističnem smislu – uporabljali so jih za vleko topov in vozov s strelivom, sanitetnega materiala, hrane in drugih vojaških materialov (Svenšek 2015), njihova primarna vloga pa je bil nedvomno transport (Trueman 2015). Transportne konje so uporabljali predvsem na gorskih, težko dostopnih terenih (Svenšek 2015), poleg tega pa so bili konji in mule zanesljivejša oblika prevoznega sredstva kot vojaška vozila, ki so bila takrat še relativno nova (Trueman 2015). Britanska vojska je imela leta 1914 v lasti zgolj 80 motornih vozil, zato so bili konji tisti, na plečih katerih je bil transport opreme, orožja, streliva in goriva. V avgustu leta 1914 je bilo stanje logistične oskrbe britanske vojske zaskrbljujoče, a so ji na pomoč priskočili upokojeni vojaški častniki, ki so pomagali pri mobilizaciji konjev (Butler 2011, 48).

Konji so odigrali pomembno vlogo pri transportu nemških vojakov na položaje ob začetku vojne. Tako so nemške sile mobilizirale 600.000 konj na območjih, kjer ni bilo razvite železniške mreže (Prebilič 2006, 144).

Na bojišču so konje uporabljali za potrebe patroliranja, ščitenja bokov vojsk, zapolnjevanja praznih mest na fronti ter kurirsko službo. Vojakom pa je prisotnost konjev pomenila tolažbo in krepitev morale (Svenšek 2015). Britanska vojska jih je uporabljala tudi kot neuradne maskote enot, za vleko orožja na bojišča, v vseh nalogah pa so bili konji izpostavljeni stresu, boleznim in neposrednim nevarnostim na bojiščih (Butler 2011, 62). Tako so imeli Britanci leta 1918 približno 500.000 konjev, ki so razvažali 34.000 ton mesa in 45.000 ton kruha mesečno za vojake, poleg tega pa še 16.000 ton krme za potrebe konjev in mul (Ypres 2016). Za prevoz večine materiala na Zahodni fronti so Britanci uporabljali štirikolesne tovarne vagoni z vprego dveh, štirih ali šestih konjev. Za vleko večjih kosov artilerije so uporabljali tudi po dvajset konjev, sčasoma pa so to vlogo prevzeli različni tipi traktorjev (Butler 2011, 66–67).

Za delo so uporabljali različne pasme konj – tako so ta vleko topov in težkega tovora uporabljali močnejše pasme konj, kot so na primer shire, clydesdale in percheron, lažje konje in mule pa so uporabljali za prevoz streliva, hrane, sporočil, zdravil ter ranjencev (Primožič 2013).

5.3 Oskrba konj

Preskrba konj je tako vojakom, kot tudi politikom, skozi celotno vojno predstavljala stalen problem. Konji porabijo velike količine hrane, ki se lahko tudi hitro pokvari, če je izpostavljena vlagi in dežju, kar je pomenilo, da je moral biti transport hrane hiter, poleg tega pa bi morale biti količine velike. Konji med drugim dnevno potrebujejo oves, otrobe in druge vrste žita, še posebej kadar so izpostavljeni stresnim situacijam, kar vojna definitivno je. Konj mora dnevno spiti tudi približno 37–45 litrov vode, v poletnem času pa med 75–94 litrov, zato je resen problem predstavljalo tudi pomanjkanje vode (Butler 2011, 130–133).

Britanska vojska je med vojno priskrbelo 2.978.301 ton ovsa in 2.450.301 ton sena za krmo konjev. Povprečen obrok je znašal približno 9 kilogramov krme, kar je bilo približno petino manj, kot je bilo priporočeno. To pomeni, da je povprečen bataljon potreboval najmanj 3.556 kilogramov ovsa in sena na teden za potrebe 56 konjev. Potrebe topniških konjev pa so bile še večje, saj so bili težji in bolj fizično obremenjeni, jedli so lahko pet ur dnevno (BBC). Pomanjkanje krme za konje in mule je bil večer problem prve svetovne vojne. Konji so bili

nenehno lačni, kadar pa je primanjkovalo žita, so jih hranili kar z žagovino (Ypres 2016). Antantne sile so uvažale žitarice iz Severne Afrike, iz Severne Amerike pa so uvažali seno (Koncilja 2008, 48).

Zaradi pomanjkanja konjev in mož na kmetijah po Veliki Britaniji je pridelava zadostne količine žita za potrebe tako konjev kot tudi vojakov z leta v leto predstavljala vedno večji problem (Butler 2011, 131). Do manjšega konflikta med zavezniki je prišlo leta 1917, ko so zaloge ovsa na celini pohajale, Britanci pa svojih rezerv niso želeli deliti s svojimi zavezniki, zaradi česar so se ti pritožili na sedež antante (Koncilja 2008, 49).

Leta 1917 so bile antantne sile ogrožene, saj so bile zaloge krme za konje, ki so jo uvažali iz Severne Amerike, zmanjšane zaradi nemških podmornških delovanj, v Italiji pa so se v tistem letu soočali s slabo letino. Nemci pa so imeli še večje probleme glede krme, saj so podcenili količino potrebne krme za konje, ki bi jo morali uvoziti in založiti pred začetkom vojne (Eglan 2015, 78). Tako je samo 1. armada, ki je imela 84.000 konj, dnevno potrebovala 1.000 ton krme, na vsak korpus pa je to nanese potrebo po 130 ton krme za konje dnevno. Transport takšnih količin krme je bil seveda nedosegljiv, zato je bila oskrba konja prepuščena vsakemu posamezniku. Posledično je prišlo do podhranjenosti in izčrpanosti konj, kar se je poznalo na tem, da vlečni konji artilerije nemški vojski niso mogli zagotoviti vse ognjene moči artilerije na bojišču, saj so bili za to preprosto preizčrpani (Prebilih 2006, 145).

Razvoj in vedno večja uporaba tankov je močno ogrožala pot konjev, še večjo grožnjo pa so jim predstavljali bojni plini. Medtem ko so vojaki zase lahko poiskali zavetje, so bile živali – na čelu s konji – precej bolj ranljive. Sčasoma sta obe strani začeli za konje uporabljati posebne maske, pri tem pa so eksperimentirali z različnimi materiali (Butler 2011, 113–114).

V času prve svetovne vojne je bilo aktivnih več organizacij, ki so se zavemale za konje. Najstarejša je dobrodelna organizacija Kraljevo društvo proti mučenju živali (ang. Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals – RSPCA), ki je neposredno podpirala oborožene sile, saj se je več njenih članov vključilo v vojsko, predvsem v veterinarski korpus vojske – AVC. Z zbiranjem sredstev so pomagali pri financiranju priročnikov za usposabljanje in delo s konji ter material, s katerim so pomagali veterinarskemu korpusu. Tako je bilo do leta 1915 več kot polovica osebja RSPCA zaposlenih v britanskih oboroženih silah (Butler 2011, 126).

V sklopu organizacije American Humane, ki je začela s pomočjo živalim leta 1916, po predlogu vojnega oddelka, se je razvil program American Red Star Relief Program (American

Humane), ki je bil zadolžen za dobrobit približno 250.000 mul in konjev iz vrst ameriške vojske, poleg tega pa so pomagali pri usposabljanju živali (Butler 2001, 126).

Iz organizacije Our Dumb Friends League (ODFB), ustanovljene leta 1897, je nastala dobrodelna organizacija Sklad modrega križa (ang. The Blue Cross – TBC), ki se je v prvi svetovni vojni posvetila dobiti živali z zagotovitvijo veterinarske opreme, podpirali pa so tudi veterinarske bolnišnice (Butler 2011, 126–129). V času prve svetovne vojne je Sklad modrega križa tako zbral 170.000 funtov, kar bi danes nanese približno 6,5 milijona funtov, za bolne in poškodovane živali v vojni (Blue Cross).

Vsa pomoč je dobrodelnih organizacij je potekala preko AVC, ki je postala ključna pri vzdrževanju dobave konj za potrebe vojske. AVC je ob začetku prve svetovne vojne štela zgolj nekaj sto zaposlenih, ob koncu vojne pa že približno 15.600 (Butler 2011, 129).

5.4 Veterinarska oskrba

Veterinarske enote so bile prvič v zgodovini del vojaških sistemov, v sami organiziranosti veterinarskih enot pa so prednjačili Američani in Britanci, sledili so jim Francozi in Nemci, najslabše pa so bile organizirane v sovjetski vojski. Veterinarji so konje oskrbovali tako na bojiščih, kot tudi na za to organiziranih veterinarskih bolnišnicah, od katerih sta bili dve tudi na območju današnje Slovenije, in sicer ena v Kranju, druga pa v Mariboru (Svenšek 2015). Kranjska bolnišnica je delovala med novembrom 1917 in februarjem 1918. Od 2140 konj, katere so tam oskrbovali, jih je 1224 poginilo za posledicami garjavosti, izčrpanosti in smrkavosti. Mariborska bolnišnica pa je sprejela 3238 konj, od tega so jih 587 uspešno ozdravili in so se lahko vrnili na bojišča, preko 600 jih je poginilo, ostale pa so prodali, bodisi za zakol bodisi na licitacijah (Koncilja 2008, 51). Povprečna bolnišnica je lahko naenkrat sprejela 2000 konj (BBC).

V Veterinarskem korpusu vojske (ang. *Army Veterinary Corps* – AVC) je bilo zaposlenih preko 27.000 mož. Bolnišnice Britanskega korpusa vojske v Franciji so dobile v oskrbo približno 725.000 konj in jih uspešno oskrbele približno tri četrtine (BBC). Stalni problem je bila nega kopit – podkovali so jih večinoma kovači (ang. *farrier*), ki so spremljali regimente in veterinarski korpus vojske Velike Britanije. Problem so predstavljale spreminjajoče se ceste in poti v bližini front, ki so bile večinoma v slabem stanju in so slabo vplivale na občutljiva kopita, posledično pa je lahko prišlo do poškodb in poginov konj. Problem so predstavljali tudi šrapneli in drugi ostri predmeti, kot so žebli. Ti so predstavljali neposreden

problem za konjska kopita, posredno pa, kadar je kak oster delec prišel v seno, katerega so nato konji zaužili (Butler 2011, 122–124).

Britanska vojska se je naučila pomembno lekcijo glede prevoza živali na bojišče že pred prvo svetovno vojno, v burski vojni (1899–1902). Tam so zaradi napak pri prevozu živali trpeli ogromne, nepotrebne izgube konjev, tako na plovilih, kot na kopnem. Konji so namreč zelo plašne živali, občutljive na neznan okolja in ovire (Butler 2011, 45). V burski vojni je tako Velika Britanija od svojih 518.000 konjev izgubila 347.000, od teh pa jih je le 2 odstotka poginilo neposredno v boju, ostali pa so, kljub ugodnim pašnim in podnebnim razmeram, poginili zaradi podhranjenosti, utrujenosti ali bolezni (Keegan 2005, 261). Kapitan M. Horace Hayes je tako po tej slabi izkušnji izdal knjigo s to tematiko z naslovom *Horses on Board Ship: A Guide to Their Management*. V njej je ugotovil, da je do velike izgube konj prišlo zaradi nesposobnosti in površnosti pri samem prevozu in oskrbi (Butler 2011, 46). Velika Britanija je zatorej v času prve svetovne vojne že bolj pazila, da ne bi prihajalo do podobnih napak.

Nemška vojska je imela ob koncu 478 veterinarskih bolnišnic, kjer so oskrbeli približno 1,4 milijona konj (Kosmač 2015), od tega jih je 68 % poginilo. Če to številko primerjamo s statistiko britanske vojske vidimo, da je bila smrtnost v nemških veterinarskih bolnišnicah znatno višja (Koncilja 2008, 53).

Nemci so leta 1914 v velikem obsegu začeli uporabljati klorov plin (ang. *chlorine gas*). Klorov plin je imel na konje identične učinke kot na vojake – vdihavanje večje količine plina je bilo smrtonosno, saj je vodilo do uničenja pljučnega tkiva, ko se je plin v pljučih pomešal z vodo in tvoril klorovodikovo kislino. Vdihavanje manjše količine plina pa je lahko privedlo do srčnega popuščanja. V primeru, ko so konji vdihnili manjše količine plina, so jih zdravili s pomočjo fiziološke raztopine (ang. *saline solution*), s katero so jim izpirali oči in jih umivali z večjo količino mila in vode. Sčasoma sta obe strani začeli uporabljati še bolj smrtonosne pline, kot je na primer gorčični plin oziroma iperit (ang. *mustard gas*), ki je povzročal opekline, konjem pa je predstavljal grožnjo tudi pri krmi zato, ker je ostal na zemlji in rastlinah (Butler 2011, 114–116). Zaradi slabih higienskih razlogov pa so se v kampih začele širiti tudi razne bolezni. Iz tega razloga so poveljniki večkrat ukazali pokop gnoja in trupel poginulih konj, če je bilo to mogoče (Primožič 2013).

Vojaški veterinarji, ki so skrbeli za konje avstro-ogrske vojske so bili vojni uradniki, katere so delili na nižje in višje veterinarje. Leta 1914 so imeli v svojih vrstah zgolj 176 veterinarjev, ki

so skrbeli za vsega skupno približno 600.000 konj, bili pa so primerno usposobljeni in dobro organizirani (Kosmač 2015).

Veterinarski korpus britanske vojske je v času vojne dobil v oskrbo 725.000 konjev, ranjenih v Franciji, od tega so jih uspešno oskrbeli 520.000. Skupno gledano, na vseh lokacijah, je bilo 2,5 milijona konj v času prve svetovne vojne v oskrbi veterinarskih bolnišnic, od tega je bilo približno 2 milijona konj uspešno zdravljenih in so se lahko vrnil na dolžnost oziroma na bojišča (Butler 2011, 118).

5.5 Konjenica v prvi svetovni vojni

Ob izbruhu prve svetovne vojne v zahodni Evropi avgusta 1914 sta nemška in britanska vojska vsaka šteli okoli 100.000 konjenikov (Trueman 2015).

S prvo svetovno vojno je konjenica začela znatno izgubljati svojo poprej vidno bojno vlogo zahvaljujoč motoriziranim enotam, pozicijskemu bojevanju in uporabi topništva ter mitraljezov. V začetku vojne so jo uporabljali na vzhodni fronti, predvsem v največji konjeniški bitki pri Jaroslavicah avgusta 1914, ter na bojiščih Bližnjega vzhoda. Popolnoma neprimerna pa je bila na zahodni in soški fronti (Svenšek 2015). Konjenici obeh strani sta bili zastareli, tako v smislu opreme, ki so jo uporabljali, kot tudi v sami miselnosti (Butler 2011, 76).

Sir John French je v svojem zapisu iz leta 1914 izrazil svoje opažanje, da je konjenica postala hiba vojske. Bojevanje na konju je namreč postalo zastarelo, konjeniki, ki so razjahali in se nato borili, pa so morali vseeno paziti na svoje konje (Butler 2011, 78). To potrjuje tudi Švajncer (1998, 341): »Konjenica je opravljala nenadne napade, izvidniške, kurirske in podobne naloge, za boj je razjahala. Še leta 1914 je prišlo na ruskem bojišču do pravih konjeniških bitk med avstro-ogrsko in rusko konjenico. Ob kasnejših ofenzivah je bila konjenica namenjena širjenju prodora in gonjenja sovražnika po preboju bojne črte.« To je posledično pomenilo, da so se konjeniki zadrževali stran od bojišč, kadar niso mogli uporabiti konjev. Konjenica je tako, napram pehoti, postala neuporabna. Sčasoma so konjenico številčno tako zmanjšali, da ni bila več odločilen dejavnik v vojaškem načrtovanju. Kljub temu da je bila sicer konjenica, kadar je v prvi svetovni vojni opravljala svoje klasične naloge, uspešna, še posebej pri izkoriščanju vrzeli v sovražnikovih linijah, so stroški vzdrževanja konjev in ostali dejavniki govorili v prid motorizaciji (Butler 2011, 78–80).

Četudi so na vzhodni fronti razmere dovoljevale uporabo konjenice, tudi tam ni bilo večjih uspehov. Tako na jugovzhodni fronti nobeni konjenici ni uspelo prodreti v globino,

zahvaljujoč močnemu ognju. Do večjega spopada konjenic je prišlo zgolj enkrat, 21. avgusta v Jaroslavicah, kjer je bila poražena konjenica avstro-ogrske vojske. Na območju Balkana je delovala srbska konjeniška divizija (Koncilja 2008, 22–23).

Konjeniške polke britanske vojske je sestavljalo 549 mož, od tega je bilo 26 častnikov. Imeli so 528 konjev, 48 konjev v rezervi, 74 konjev za vleko in 6 konjev za prenašanje tovora (Butler 2011, 49). Za konjenico so Britanci izbrali le najboljše konje, ki so morali biti dovolj močni, da so brez težav lahko prenašali konjenika in njegovo opremo, sedlo in strelivo (Spartacus Educational).

30. marca 1918 je bila ena izmed zadnjih konjeniških bitk. Kanadska konjeniška brigada (ang. *Canadian Cavalry Brigade*) naj bi zavzela nemško hribovsko lego na Moureil Wood. Pozicijo jim je sicer uspelo zavzeti, a so pri tem izgubili 800 konjev in 300 mož (Animal Aid).

5.6 Konji in Soška fronta

Ker so bili kraji na soški fronti za vozila nedostopni, so za transport opreme in hrane večinoma uporabljali konje in mule. Natančne številke konj in mul, ki so jih za ta namen uporabili, ne poznamo, vemo pa, da je bilo 6000 mul na razpolago za oskrbo dveh italijanskih divizij. V prvem letu vojne, ko so bili Italijani še zavezniki Avstro-Ogrske, so v Bosni kupili 200.000 konjev, Nemci pa so 70.000 svojih konj prispevali za 12. soško bitko – znano tudi pod imenom čudež pri Kobaridu (Sečen 2014). Avstro-Ogrska je morala leta 1917 na Soški fronti oskrbeti 20.000 svojih mož, saj je vsaka izmed njenih štirih gorskih brigad dnevno potrebovala 200 ton potrebščin – vse od hrane do sanitetnega materiala, goriva, streliva, orožja in pošte, iz front nazaj v zaledje pa so morali odnesti pokvarjeno opremo, pošto, ranjene ter mrtve vojake (Volkar 2012).

Najpomembnejšo pot za oskrbovanje severnega odseka fronte oziroma severnega dela avstro-ogrske armade je predstavljala Bohinjska železnica (Sršen 2012). Preko nje so oskrbovali severni del 50. pehotne divizije; 15. gorsko brigado med Batognico in Slemenom, delno pa tudi 3. gorsko brigado med Slemenom in Mrzlim vrhom (Budkovič 1999, 29). Po njej so tovor pripeljali do Bohinjske Bistrice (Sršen 2012), kjer so bila večja skladišča. Od tam so tovor prevažali z vozovi (Budkovič 1999, 29), vzpostavili pa so tudi ozkotirno železnico, dolgo 15,7 kilometra, po kateri so tovor vlekli izključno s konjsko vprego, njena dnevna zmogljivost pa je znašala 200 ton (Sršen 2012). Med Bohinjsko Bistrico in Ukancem so dnevno torej peljale dolge kolone vprežnih vozov, tako imenovano vozarstvo pa je imelo sedež na Tlaki, kjer so se nahajali veliki hlevi za konje in vole. Od Ukanca naprej so dostavili

tovor do vzožja Bogatinskega sedla – peš, na konjih, kasneje pa s pomočjo žičnic (Budkovič 1999, 29–34). Leta 1917 so ozkotirno železnico od Bohinjske Bistrice do Ukanca elektrificirali zaradi pomanjkanja konjev (Sršen 2012) in konjske krme (Budkovič 1999, 36).

Tako civilno prebivalstvo kot tudi vojaki so trpeli zaradi pomanjkanja hrane. Kmetje so zato začeli skrivati svoje pridelke in jih preprodajati, Bohinjci pa se spominjajo tudi leta 1916, ko je vojska začela jemati seno za krmo svojih konj: »... so se vrstile karavane tovornih konj, ki so hodile po Zgornji dolini, na Koprivnik in po planinah na Uskovnici in drugod po seno« (Budkovič 1999, 144).

5.7 Žrtve in usoda konj po vojni

Natančne številke poginulih konjev v prvi svetovni vojni ne poznamo, ocenjeno število vseh poginulih konjev, mul in oslov v celotni vojni pa je približno osem milijonov, kar je samo milijon manj, kot je ocenjeno število človeških vojaških žrtev (Butler 2011, 118).

Konji so pogosto podlegli izčrpanosti in boleznim, predvsem zahvaljujoč slabi oskrbi z vodo in krmo. Le četrtnina vseh konj, udeleženih v prvi svetovni vojni, je poginila neposredno za posledicami bojnih ran in plinov (Svenšek 2015), ostali pa so poginili zaradi izpostavljenosti podhranjenosti in različnim boleznim (BBC). Najbolj pogoste bolezni konj so bile influenza konj (ang. *equine influenza*), posledice pikov muh – tako je bilo veliko žrtev med konji v vzhodni Afriki, ki so podlegli vnetjem po piku muh cece – in vranični prisad oziroma antraks (Eglan 2015, 77–78). Veliko grožnjo konjem antante pri ladijskem transportu v Evropo so predstavljale tudi podmorniške dejavnosti nemške vojske – tako je bilo ugotovljeno, da je zaradi napadov nemških podmornic umrlo več kot 6500 konjev in mul (Butler 2011, 46).

V času prve svetovne vojne je prišlo tudi do načrtnih sabotаж konjev nasprotnikov – tako so na primer nemški vohuni na zbiralnih postajah poskušali zastrupiti konje, ki so jih antantne sile uvozile iz Amerike (Svenšek 2015). Britanska vojska je v povprečju vsako leto izgubila 15 % konjev (BBC).

Po koncu prve svetovne vojne se je britanska vojska soočala z vprašanjem, kaj storiti z vsemi konji, ki jih je imela v lasti po celem svetu, a jih ni več potrebovala. Samo konjem britanskih častnikov je bila po vojni takoj zagotovljena vrnitev v Veliko Britanijo, usoda ostalih pa je bila odvisna od njihove starosti in fizične kondicije. Tako je 25.000 konjev ostalo neposredno v vrstah britanske vojske, med 60.000–100.000 se jih je vrnilo v Veliko Britanijo, kjer so bili prodani na dražbah, ostali pa so bili prodani v državah, kjer so služili (Animal Aid). Vsaj 45.000 britanskih konjev so v Franciji prodali za zakol, nekatere pa so prodali kmetom. Do

1919 so s prodajo odsluženih konj Britanci zaslužili približno 8 milijonov funtov, kar je bila majhna vsota v primerjavi s približno 67,5 milijoni funti, ki so jih med vojno namenili za nakup konjev (Butler 2011, 139). Nekaj konj pa so rešile organizacije RSPCA in Blue Cross Fund, ki so jih dostojno upokojili (Animal Aid). 13.000 avstralskih konjev je bilo po vojni v Evropi, a jih zaradi ostrih predpisov o karanteni niso mogli vrniti v Avstralijo, z izjemo konja Sandyja. Podobno usodo so doživeli tudi novozelandski konji (Eglan 2015, 80).

Najbolj znan konj prve svetovne vojne je bil Warrior, njegov lastnik pa je bil Jack Seely. Warrior je postal maskota britanske konjenice, leta 2011 pa so njemu v čast posneli tudi film *Grivasti vojak* (ang. *War Horse*) (American Quarter Horse Association).

6 KONJI V DRUGI SVETOVNI VOJNI (1939–1945)

Britanski general Douglas Haig je po koncu prve svetovne vojne dejal, da bodo konji tudi v bodoče gonilna sila vojske oziroma da bo njihova vloga tudi v bodoče večja od vloge letal in tankov (BBC). Da je bila ta izjava zmotna, je bilo dokazano že leta 1939, ko se je začela druga svetovna vojna.

Druga svetovna vojna je bila prva visoko mehanizirana vojna, vidnejšo vlogo so igrali letala in tanki. Vseeno pa je bilo v vojno vpletenih veliko konjev in mul, zaposlenih v konjenicah, poljski artileriji, uporabljali so jih kot vlečne živali in kot pomoč pri oskrbi (Olive-Drab 2011a) in prevozu ponesrečencev na varno. Konje so uporabili na zahtevnejših terenih, kot je na območju Oahu na Havajih. Uporabljali so jih tudi v obsežnih operacijah z 10. gorsko divizijo (ang. *10th Mountain Division*) v Italiji in v Operaciji Mars v Burmi, nepogrešljivi pa so bili tudi na terenih v Sovjetski zvezi (American Quarter Horse Association). Število konj in mul, ki jih je nemška vojska uporabila v 2. svetovni vojni, je ocenjeno na 2.750.000, od tega jih je poginilo približno 750.000 (Garson 2016).

Tabela 6.1: Število konj v drugi svetovni vojni

	Nemčija	Sovjetska zveza (SZ)	Velika Britanija	Združene države Amerike
Državna zaloga konj	3,8 milijona	21 milijonov (podatek iz leta 1940)	1,2 milijona	14 milijonov
Število mobiliziranih konj	2,75 milijona	3,5 milijona	Ni podatka	52.000

Vir: Wikipedia (2017).

Nemčija je imela leta 1939 v posesti 3.800.000 konjev, 885.000 pa jih je bilo vpoklicanih s strani obrambnih sil Wehrmacht. Od tega je bilo 435.000 nemških konj zaseženih iz območij Sovjetske unije, Francije in Poljske. Dodatne konje so Nemci kupili na Madžarskem, Romuniji, Češkoslovaški in na Irskem. Nemci so se ponašali z odličnimi šolami jahanja in kakovostnimi jahači, ki so med leti 1930 in 1940 zmagovali na vseh pomembnejših mednarodnih jahaških tekmovanjih. Med drugimi je nemška ekipa osvojila šest konjeniških zlatih medalj in eno srebrno v vseh treh disciplinah na olimpijskih igrah v Berlinu leta 1936. Zahvaljujoč Versajski pogodbi (ang. *Treaty of Versailles*), s katero se je končala prva

svetovna vojna, je bila velikost in oprema nemške vojske omejena. Pogodba je Nemčiji dovoljevala sedem pehotnih divizij in tri konjeniške divizije, sestavljene iz osemnajstih polkov, ki pa so bili ob začetku vojne leta 1939 preoblikovani v divizijske izvidniške bataljone. 25. oktobra 1939 je bila po uspehu na Poljskem ustanovljena 1. konjeniška divizija, ki se je leta 1940 borila še na Nizozemskem, Belgiji in v Franciji. Konjeniške operacije so se zaradi nemogočih razmer končale v letih 1941–1942 v Rusiji, leta 1943 pa so poskusili ponovno – a neuspešno – obuditi nemško konjenico (Garson 2016).

Kljub temu da drugo svetovno vojno lahko smatramo za zaton konjenice, pa je bila nekajkrat še vedno uporabljena – pri tem je bila celo večkrat uspešna. V samem začetku druge svetovne vojne je prišlo do napada Nemcev na Poljake. V prvih dneh nemške invazije je poljska konjenica pogosto prevladovala v bitki. Tako je bilo tudi v bližini mesta Chojnice, ko so Poljaki s svojo konjenico presenetili 20. motorizirano pehotno divizijo nemške vojske in jo začasno uspeli pregnati (Military History Now 2013). Konjenico so v drugi svetovni vojni največ uporabljali sovjeti – v času vojne je celo povečevala število svojih konjeniških enot, odigrala pa je pomembno vlogo v vseh akcijah, v katerih je bila vpletena Sovjetska zveza. Razlog za to, da so se sovjeti v tolikšni meri zanašali na konje, je v tem, da imajo zaradi klimatskih razmer predvsem v času odmrznitve (spomladi) omejeno mrežo cest. Zato je konjenica predstavljala nepogrešljiv del Rdeče armade, navkljub mehanizaciji. Imela je podporo artilerije in avtomatskega orožja. Svoje konje so vzrejali na 74 kobilarnah, ki jih je upravljal remontni oddelek Rdeče armade. Doktrina Rdeče armade je poudarjala, da konjenica nikakor ni nadomestek za mehanizirane sile, vseeno pa je močna sila pri operacijah, kjer uporaba mehaniziranih sil ni mogoča zaradi neprimerne terena (Lone Sentry).

Med drugo svetovno vojno je bil veterinarski korpus ZDA odgovoren za oskrbo preko 56.000 mul in konjev, ki jih je uporabila njihova vojska. Kljub temu, da je bila vojska ZDA visoko mehanizirana, je imela ob začetku vojne dve konjeniški diviziji – 1. in 2. konjeniško divizijo, dva topniška polka in dva mešana polka s konjskim transportom in motornim prevozom – skupaj 16.900 konjev in 3500 mul. Konjenica je konje izgubila leta 1942, zahvaljujoč mehanizaciji in vse večji uporabi motornih vozil, poslali so jih nazaj v remontni oddelek vojske ZDA. Med leti 1942–1945 so iz ZDA v vojno poslali samo še 49 konjev (Olive-Drab 2011a). Dodaten razlog za to pa je ta, da je transport konjev in opreme velik finančni zalogaj, še posebej za ZDA, ki je morala tovor pripeljati z druge strani oceana (Lone Sentry).

Če primerjamo število konj v prvi svetovni vojni (tabela 5.1) in število konj v drugi svetovni vojni (tabela 6.1), vidimo, da so vse države uporabile manj konj kot v času prve svetovne

vojne. Največji razlog za to je mehanizacija oboroženih sil, saj je bila stopnja mehanizacije večja v času druge svetovne vojne. Poleg tega lahko opazimo, da se je število konj v Veliki Britaniji do druge svetovne vojne znatno zmanjšalo, za kar razlog spet najdemo v visoki mehanizaciji sil, poleg tega pa je veliko število britanskih konj iz prve svetovne vojne ostalo v državah, kjer so tedaj služili, in se niso vrnili nazaj na otok. Sovjetska zveza je v obeh vojnah uporabila največje število konj predvsem zaradi težkega terena in podnebnih razmer, zaradi katerega so bili konji nujen del njihove vojske.

7 KONJI V OBOROŽENIH SILAH PO 2. SVETOVNI VOJNI

Po drugi svetovni vojni je vloga konjev v vojskah naglo upadla. Tako danes v britanskih vrstah konji sodelujejo le v različnih ceremonijah, kot so menjave straže pred Buckinghamsko palačo ter na državnih pogrebih. Za vojsko predstavljajo samo simboli pomen vojaške dediščine, monarhije in celotnega britanskega naroda, danes pa imajo v svojih vrstah več konj kot tankov. Julija 2012 je imela Velika Britanija 501 konj in 334 tankov, kljub temu da neposredno na bojiščih ni uporabila konja od konca prve svetovne vojne (BBC).

V ameriški vojski so konje ponovno uporabili v vojski leta 2001 v Afganistanu. Njihova misija je bila pomoč lokalnim silam Severne zveze premagati talibane, vire terorističnega napada v New Yorku 9. septembra 2001. Ker je infrastruktura v Afganistanu vse prej kot sodobna, so morali za premike uporabiti najbolj tradicionalen način – konja. Celotna misija je bila kombinacija sodobnega in tradicionalnega – tako so uporabljali mobilne telefone, GPS naprave, letala in satelite, napredno komunikacijsko opremo in orožje, v kombinaciji z jahanjem konja, kot edinim primernim transportnim sredstvom (Olive-Drab 2011b).

Inštruktorji iz vrst marincev učijo svoje učence iz specialnih sil (ang. *army special forces*) kako nadzorovati konja, kako jih oskrbovati, kako izračunati razdaljo za ježo, streljati s konja in na kaj paziti pri nakupu konja od domačinov; na primer to, da morajo biti pozorni ob pregledu zob, da ne preplačajo starega konja. Pri tem se zgledujejo po Indijancih, ki so bili odlični pri gverilskem bojevanju, znanje pa črpajo tudi iz starih konjeniških priročnikov (Michaels 2014). Tako so usposabljali vojake v Fort Braggu, preden so bili ti napoteni v Afganistan po 9. septembru 2011 (American Quarter Horse Association). To pa ne pomeni povratka konjenice, pač pa je le učinkovit način za specialne in druge manjše enote za premik na bojiščih, saj tako lahko prehodijo daljše razdalje, brez da bi za to potrebovali gorivo, kot je to potrebno pri motornih vozilih. Pri tem večinoma uporabljajo konje, ki so bili nekoč divji – mustangi, katere izurijo v centru Northern Nevada Correctional Center (Michaels 2014). Vojaki danes lahko s sabo nosijo prenosne računalnike in komunikacijsko opremo na oddaljene lokacije na konju, nato pa prenesejo koordinate in druge koristne informacije iz terena. Na tak način so ameriške sile v Afganistanu jezdile konje na težko dostopnem, goratem terenu in poklicale zračne sile, ki so igrale pomembno vlogo v uspešnosti operacije (American Quarter Horse Association).

Aktivno konje uporabljajo v raznih milicah, kot je na primer Janjaweed iz Darfurja v Sudanu, ki izhaja iz časov državljanske vojne v sosednem Čadu (Ray 2011). Konje pa uporabljajo tudi v 61. konjeniškem polku, ki velja za zadnji polno operativni polk takšne vrste. Med Indijsko-

pakistansko vojno leta 1971 so ga uporabljali za patroliranje, uporabili so ga tudi v operacijah Pawan, Rakshak, Vijay in Parakram. Poleg tega pa je pomemben za usposabljanje konjenikov na različnih vojaških akademijah v Indiji in konjeniških igrah, kot je na primer polo (The Northeast Today).

Konji pa igrajo posebno vlogo tudi pri rehabilitaciji vojnih veteranov, saj se vojaki, ki so bili priča grozotam vojne ali pa so bili celo ranjeni v bojih, po navadi soočajo z dolgo potjo do psihičnega in fizičnega okrevanja. V ta namen obstajajo centri, kjer veterani delajo s konji, pri tem pa si krepijo samozavest in občutek za vodenje. Delo s konji je dokazano učinkovita terapija za vojake, ki se soočajo s posttravmatskim sindromom (BBC).

8 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZE

Vse od udomačitve konj so ti nedvomno predstavljali pomemben del vojskovanja. Uporaba konj v vojskovanju pa se je tekom celotne zgodovine prilagajala spreminjajočim se razmeram. Tako se je njihova vloga spreminjala – od vleke bojnih vozov, začetka konjenice, do njenega počasnega zatona, zahvaljujoč razvoju orožja in sčasoma mehanizaciji vojsk.

Do največjega števila mobiliziranih konj v zgodovini je prišlo v času prve svetovne vojne. Kljub temu, da je prva svetovna vojna pomenila zaton konjenice – ki pa sploh ni bil nenaden, pač pa se je zgodil postopoma, praktično popolnoma pa je konjenica ugasnila šele po drugi svetovni vojni, so konji po mnenju nekaterih v tem času še vedno igrali tudi odločilno vlogo v prvi svetovni vojni. Eden izmed faktorjev za poraz centralnih sil je bil namreč pomanjkanje konjev in krme zanje, zaradi česar je prišlo do težav z oskrbo in transportom – samo s tega vidika lahko ugotovimo, da so bili konji še kako pomemben člen, četudi ne več v tisti »klasični« vlogi na bojišču, pač pa toliko bolj v zaledju. Predstavljali so pomemben del logistike, brez njih bi bil tudi izid vojne lahko popolnoma drugačen, navkljub motorizaciji. Pomemben pokazatelj tega, kako pomembni so bili konji, je bil razvoj mednarodnega konjskega trga – množičen uvoz konj iz praktično celega sveta za potrebe vojaških sil. Drugi pokazatelj pa je bil ta, da so bile veterinarske enote prvič vključene v vojaške sisteme – na podlagi tega lahko sklepamo, da so se prvič zavedali, kako so konji in druge živali nujno potrebna pomoč vsake vojske.

Tudi v drugi svetovni vojni so konji odigrali podobno vlogo, čeprav so jih v tem času že precej bolj nadomestila motorizirana vozila in oprema – Velika Britanija se je tako praktično že v celoti mehanizirala in ni znanega podatka o tem, koliko konj so sploh še uporabili, najbolj v ospredju pa so bili samo še v Nemčiji, Sovjetski zvezi in sosednjih državah. Konji so še vedno prevladovali v zaledju – uporaba konjenice je bila manjša, najpogosteje sta jo uporabili SZ in Poljska. Vse od konca druge svetovne vojne do danes pa se je vloga konj v vojskah skoraj popolnoma izgubila, z izjemo v nekaterih primerih. Tako lahko svojo hipotezo, da se z razvojem vojaške tehnologije in orožja vloga konjev v vojskovanju naglo zmanjšuje, potrdim. Gledano skozi celotno zgodovino je bila vloga konj do 20. stoletja prevladujoča v vojskovanju, v 20. stoletju je že začela znatno upadati, najbolj znatno pa je upadla po drugi svetovni vojni. Razloge za zaton vloge konj lahko vsekakor najdemo v vedno večjem razvoju sodobnega orožja in vozil, ki nadomeščajo nekdanjo vlogo konjev za potrebe transporta.

Sodobna vozila pa konjev še niso popolnoma nadomestila na območjih, kjer prevladuje težko dostopen, gorski teren. Dokaz za to je ta, da se je ameriška vojska leta 2001 v misiji v

Afganistanu morala za transport poslužiti prav konj. Zato lahko na svoje raziskovalno vprašanje, ali je mogoče v prihodnje pričakovati porast uporabe konj v vojskovanju po izkušnjah Združenih držav Amerike v Afganistanu leta 2001, odgovorim, da je to popolnoma realna možnost. Konec koncev se v zadnjih desetletjih središča konfliktov vedno bolj pomikajo v države, kjer sta teren in infrastruktura slabše razvita, zato je mogoče pričakovati, da bodo konje tudi v prihodnosti še uporabili v podobne namene – seveda pa bodo ob tem, tako kot Američani leta 2001, uporabili tudi novo komunikacijsko opremo. Mogoče bodo kdaj iznašli kakšen nov, mehaniziran način za transport po takšnih terenih, a do tega je verjetno še dolga pot.

9 LITERATURA

1. American Humane. *The History of American Humane's Red Star Rescue Team*. Dostopno prek: <https://www.americanhumane.org/fact-sheet/the-history-of-american-humane-red-star-rescue-team/> (20. julij 2017).
2. American Quarter Horse Association. 2017. *War Horses*. Dostopno prek: <https://www.aqha.com/media/10067/war-horses-program-theme-report.pdf> (11. julij 2017).
3. Animal Aid. *War Horses: Animals in World war one – part one*. Dostopno prek: <https://www.animalaid.org.uk/wp-content/uploads/2016/09/Animals-in-WWI-War-Horses-factsheet.pdf> (10. julij 2017).
4. BBC. 2017. *Who were the real war horses of WW1?* Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/guides/zp6bjxs> (8. junij 2017).
5. Blue Cross. 2016. *Historic Gallery*. Dostopno prek: <https://www.bluecross.org.uk/historic-gallery> (19. avgust 2017).
6. Budkovič, Tomaž. 1999. *Bohinj 1914–1918 med fronto in zaledjem*. Ljubljana: Mohorjeva družba.
7. Butler, Simon. 2011. *The War Horses: The Tragic Fate of a Million Horses n the First World War*. Kitajska: Everbest Printing Co Ltd.
8. Catwright, Mark. 2014. *Roman Cavalry*. Dostopno prek: http://www.ancient.eu/Roman_Cavalry/ (17. junij 2017).
9. Cavhooah. 2014. *Cavalry History*. Dostopno prek: <https://www.cavhooah.com/info/sections/cavalry-history/> (5. september 2017).
10. Eglan, Jared. 2015. *Beasts of War: The Militarization of Animals*. Združene države Amerike: Lulu.com.
11. Garson, G. Paul. 2016. *Horses of the Blitz: German Cavalry in World War II*. Dostopno prek: <http://warfarehistorynetwork.com/daily/wwii/horses-of-the-blitz-german-cavalry-in-world-war-ii/> (5. avgust 2017).
12. Grace, Deborah. 2017. *The Horse in the Civil War*. Dostopno prek: http://www.reillysbattery.org/Newsletter/Jul00/deborah_grace.htm (13. julij 2017).
13. History of Macedonia. 2013. *Alexander the Great Alexander of Macedon Biography*. Dostopno prek: <http://www.historyofmacedonia.org/AncientMacedonia/AlexandertheGreat.html> (5. junij 2017).

14. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (2. september 2017).
15. International Museum of the Horse. *The War Horse in Ancient Greece and Rome*. Dostopno prek: <http://www.imh.org/sites/default/files/Greek-Roman-Warfare-Web.pdf> (4. avgust 2017).
16. Jampolska, Tatjana. 2016. *Bojevniki 14.–17. stoletja: na prehodu iz srednjega v novi vek*. Jezero: Morfemplus.
17. Keegan, John. 2005. *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Knighton, Andrew. 2015. *11 Facts You Never Knew About Medieval Warhorses*. Dostopno prek: <https://www.warhistoryonline.com/featured/11-facts-never-knew-medieval-warhorses.html> (28. julij 2017).
19. --- 2017. *Five Most Famous Warhorses in Military History*. Dostopno prek: <https://www.warhistoryonline.com/history/5-famous-horses-military-history.html> (29. junij 2017).
20. Koncilja, Žiga. 2008. *Prezrti heroji velike vojne. Konji, psi, golobi in ostale živali na frontah prve svetovne vojne*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede.
21. Kosmač, Gorazd. 2015. *V veliki vojni se je bojevalo dvanajst milijonov konj in stotisoči psov*. Dostopno prek: <http://www.rtvslo.si/prva-svetovna-vojna/zgodbe-in-pricevanja/v-veliki-vojni-se-je-bojevalo-dvanajst-milijonov-konj-in-stotisoci-psov/376040> (23. avgust 2017).
22. Lone Sentry. 2005. *Cavalry in Mass Societ Doctrine for Employing Horse-Mounted Troops*. Dostopno prek: <http://www.lonesentry.com/articles/cavalry/> (27. avgust 2017).
23. Michaels, Jim. 2014. *New Horsepower for war zones: Special Forces Saddle up*. Dostopno prek: <https://www.usatoday.com/story/news/nation/2014/06/22/horses-marines-afghanistan/10744395/> (2. julij 2017).
24. Military History Now. 2013. *War Horses – Cavalry's Contribution to WWII*. Dostopno prek: <http://militaryhistorynow.com/2013/08/19/war-horses-the-cavalrys-contribution-to-second-world-war/> (20. avgust 2017).
25. National Army Museum. 2017. *Horse Heroes*. Dostopno prek: <https://www.nam.ac.uk/explore/horse-heroes> (4. julij 2017).
26. Olive-Drab. 2011a. *Military Horses & Mules During WW II*. Dostopno prek: http://olive-drab.com/od_army-horses-mules_ww2.php (8. avgust 2017).

27. --- 2011b. *Military Horses & Mules in Afganistan*. Dostopno prek: http://olive-drab.com/od_army-horses-mules_afghanistan.php (4. september 2017).
28. Prebilič, Vladimir. 2006. *Vojaška logistika. Teorija in zgodovina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Primožič, Maja. 2012. *Marengo, Napoleonova legenda*. Dostopno prek: <http://www.uni-horse.si/marengo-napoleonova-legenda> (2. julij 2017).
30. --- 2013. *Konji v 1. svetovni vojni*. Dostopno prek: <http://www.uni-horse.si/konji-v-1-svetovni-vojni/> (10. julij 2017).
31. Ray, Michael. 2011. *Janjaweed*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/Janjaweed> (22. avgust 2017).
32. Shoffner, Thomas A. 1990. *Napoleon's Cavalry: A Key Element to Decisive Victory*. New York: West Point United States Military Academy.
33. Sečen, Ernest. 2014. *Banalen začetek, banalen konec in vmes – ljudje*. Dnevnik, 12. julij. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042673955> (15. julij 2017).
34. Spartacus Educational. 2016. *Horses and Mules*. Dostopno prek: <http://spartacus-educational.com/FWWhorses.htm> (11. junij 2017).
35. Sršen, Samantha. 2012. *Logistična podpora na Soški fronti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Svenšek, Ana. 2015. *Živali med vojno – nenadomestljiva pomoč, zadnja rešitev in zavrženo blago*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/prva-svetovna-vojna/zivali-med-vojno-nenadomestljiva-pomoc-zadnja-resitev-in-zavrzeno-bлаго/361287> (2. junij 2017).
37. Švajncer, Janez J. 1998. *Vojna zgodovina*. Ljubljana: DZS.
38. The Northeast Today. 2017. *India's 61st Cavalry Regiment: Last fully-operational, horse-mounted army regiment*. Dostopno prek: <http://www.imh.org/sites/default/files/Greek-Roman-Warfare-Web.pdf> (20. avgust 2017).
39. Trapečar, Borut. 1999. *Konjenikov priročnik*. Ljubljana: Kmečki glas.
40. Trueman, C.N. 2015. *Horses in World War One*. Dostopno prek: <http://www.historylearningsite.co.uk/world-war-one/the-western-front-in-world-war-one/animals-in-world-war-one/horses-in-world-war-one/> (5. avgust 2017).
41. Volkar, Miha. 2012. *Soška fronta*. Diplomsko delo. Ljubljana: B&B višja strokovna šola.
42. Wasson, Donald L. 2011. *Bucephalus*. Dostopno prek: <http://www.ancient.eu/Bucephalus/> (22. junij 2017).
43. Wikipedia. 2017. *Belligrenet armies*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Horses_in_World_War_II (30. avgust 2017).

44. Ypres. 2016. *Horses and WWI*. Dostopno prek:
<http://www.yprespeacemonument.com/horses-and-ww1/> (3. junij 2017).